

Jurbarko krašto vietovardžiai – mūsų savastis

Baigiasi 2019-ieji, kuriuos Vietovardžių metais buvo paskelbęs Lietuvos Respublikos Seimas, akcentavęs, kad senieji vietovardžiai yra Lietuvos kultūros, istorijos ir kalbos vertybė, nes pavadinimuose saugojama labai svarbi Lietuvos ir pasaulio kultūros palikimo dalis. Visoje šalyje vyko nemažai konferencijų, parodų, susitikimų ir kitų renginių, skirtų prisiminti ir išsaugoti dabartinius ir senuosius vietovardžius, surasti jų prasmę ir ryšį su mūsų tėvais ir seneliais.

Vietovardžių išsaugojimas nėra vienerių metų darbas. Tai visų mūsų nuolatinės pastangos išsaugoti turimą savo vardų lobyną bei papildyti jį naujai atsiradusiais pavadinimais. Ar mes jau gerai žinome Jurbarko rajono vietovardžius, jų kilmę ir prasmę? Pabandykime trumpam pasidomėti mūsų krašto kaimų ir miestelių pavadinimais.

Eržvilko seniūnijos Varlaukio ir Varnaičių, Jurbarkų seniūnijos Smukučių ir Naujasodžių, Skirsnemunės seniūnijos Molynės ir Žvyrių ar Veliunos seniūnijos Skardinės ir Žibintų kaimų, Seredžiaus seniūnijos Klumpės viensėdžio, Viešvilės seniūnijos Naudvario ir Naumalūnio viensėdžių, Raudonės miestelio pavadinimo reikšmę ar Jurbarko miesto vardo kilmę visi jau turėtų žinoti. Bet tikėtina, kad ne visi iškart pasakytų, kodėl Smalininkų miestas taip vadinamas. Tos vietos gyventojai iš medžių sākų gaminę tame krašte vadinamą „smalą“ (dervą, degutą). O kokia Seredžiaus miestelio pavadinimo kilmė? Juk ankstyviausi šios vietovės pavadinimai – Pieštės ir Dubysos pilys. Seredžiaus pavadinimo kilmės versijų daug: nuo romėniškos lietuvių kilmės legendos, asmenvardžio Seredžius (Sereda, Seredis), neva garsėjusių trečiadienio (slavizmo „seredos“) turgų iki realiausios versijos, kad vieni iš tų žemių savininkų buvo rusėnai (slavai), savo kalba pavadinę nuosavą valdą Tarpupiu (viduryje esančiu tarp Nemuno ir Dubysos bei Pieštės upelio).

Šalia Seredžiaus – Belvederis. Tai vienas gražiausių pavadinimų, sukurtų iš kitos kalbos. Dėl įspūdingo kraštovaizdžio, kuris atsiveria nuo dvaro, Padubysio kaimo dalis buvo pavadinta Belvederiu (itališkai „belle vedere“ – „gražu pamatyti“, „gražus vaizdas, reginys“).

Gana dažnai tikrą vietovardžio kilmę galėtų pasakyti jau tik tame kaime ar netoliese gyvenantys žmonės, vietos kraštotyrininkai arba mokslininkai.

Eržvilko seniūnijoje yra Dūdlaukio kaimas. Tik vietiniai gyventojai ir kraštotyrininkai galėtų pasakyti, ar to kaimo pavadinimas kilęs nuo ten gyvenusio žmogaus Dūdos pavardės, ar ten augo daug žilvičių (krūminių gluosnių), iš kurių buvo gaminamos dūdelės, o gal visas kaimas į vieną dūdą pūsdavo (gerai sutardavo)...

Viešvilės seniūnijoje Išdagų kaimas savo pavadinimą greičiausiai gavo todėl, kad jis įsikūrė išdegusio miško vietoje. O šios seniūnijos kitame kaime matyt buvo įrengta daug aptvarų gyvuliams laikyti ir apsaugoti juos nuo miško plėšrūnų, nes jo pavadinimas – Žardelių kaimas. Netoliese Apšriūtų kaimas, kurio vardas kilęs iš skalviško žodžio „apšras“ (lietuvių k. mums žinomas gyvūno pavadinimas – opšrus arba barsukas).

Seredžiaus seniūnijoje yra Pavambalių ir Vambalių kaimai. Aišku, kad jų pavadinimų kilmę gali pasakyti tik serediškiai... O ką galėtų reikšti Lemantiškių, Merontiškių, Pratvalių, Šilišniškų kaimų pavadinimai? Surasti atsakymus nebūtų lengva, nes tikrai reikės ieškoti informacijos knygoje ir internete bei pasitarti su kraštotyrininkais, istorikais, geografais, kalbininkais ir net mokslininkais. Kartais ir visai neįmanoma surasti vieno ar kito vietovardžio kilmę ar prasmę.

Didžiosios dalies Jurbarko krašto vietovardžių prasmę ir net kilmę galima lengvai suprasti, nes dažniausiai kaimų ir miestelių pavadinimai buvo sudaryti pagal gyvenusius žmonių pavardes, profesijas, gamtos objektų, augalų ar gyvūnų pavadinimus (realijas).

Žmonės labai mėgo vietovardį sukurti pagal tame kaime gyvenusių žmonių pavardes. Važinėdami po Jurbarko rajoną surastume Baužų, Čepaičių, Daugėlių, Dubinskių, Endriūšių, Gudžiūnų, Jokūbaičių, Mikutaičių, Petkaičių, Pikčiūnų, Pociaičių, Stulgių, Vaičiuškų, Žemaitaičių ir kitus kaimus, kurių pavadinimo kilmę visai nesunku nustatyti. Kaip ir kitos gausios kaimų grupės, kurios pavadinimai kilę iš šalia tekančios upės (ar upelio) pavadinimo, pvz.: Akmeniškių, Antšvenčių, Gausantiškių, Paagliuonio, Paantvardžio, Paarmenio, Pabebirvio, Padubysio, Pagausančio, Pamituvio, Panemunės, Paupio, Pašvenčio, Pavidaujo, Užšešuvių ir kiti kaimai.

Žmonių profesijos įamžintos Balnių, Kalvių, Kavolių ir Staliorių kaimų pavadinimuose.

Antkalniškių, Antkalnių, Kalnėnų, Sausgirių ir Vidugirio kaimų pavadinimuose „užkoduota“ geografinė tos vietovių padėtis.

Augalų vardais pavadinti: Eržvilko seniūnijos Avietiškių ir Klevinės kaimai, Girdžių seniūnijos Drebulynės kaimas, Juodaičių seniūnijos Pakarklio kaimas, Seredžiaus seniūnijos Papartytų ir Šimkaičių seniūnijos Paparčių kaimai, Raudonės seniūnijoje esantis Pupkaimis...

Gyvūnų ir paukščių vardus surasime šių kaimų pavadinimuose: Balandžių k. (Eržvilko ir Raudonės seniūnijoje), Vanaginės k. (Jurbarkų seniūnijoje), Vilkdaubio ir Viltakio viensėdžiuose (Viešvilės seniūnijoje) ar Žvirblaukio k. (Šimkaičių seniūnijoje)...

Buvusi Jurbarko krašto geografinė padėtis ir istoriniai ryšiai su slavais paliko slaviškos (dažniausiai lenkiškos ir rusiškos) kilmės vietovardžius, pvz.: Karalinavos, Pavietavos, Steponavos, Šambaravos, Tadaušavos, Apolonovkos ir kiti kaimai.

Norime aplankyti Trakus ar Šiaulius, Lukšius ar Kybartus, Naujininkus ar net Terespolį? Tikrai ilgai ruoštis ir toli važiuoti nereikės. Čia, mūsų Jurbarko rajone, surasime kaimus, kurie pavadinti kaip ir kiti Lietuvos (ir net Ukrainos bei Lenkijos) miestai bei miesteliai.

O jeigu keliausime iš vienos į kitą seniūniją, tai tikrai surasime ne tik kaimų ir miestelių, bet ir kitų vietų, kurių pavadinimai išties labai įdomūs ir taiklūs, pvz.: upės ir upeliai – Intakaitis, Kriokliukas, Opšrija, Mutergrabė, Šienupis, Šoktakis, Trydupis, Trumpė, Upsala (tai ne Švedijos miestas), Vikšrynė, Žirnelis; Balandinės pelkė, Didžioji bala, Ilginio ir Bildelio ežeriukai; Eimučio Dauba, Bajorkalnis, Kaskalnio ir Apšriūtų kalnai, Degutgiris, Miliušgiris, Karališkasis miškas, Vainaitinės ir Barzdžių miškai... Pakalbinę vietinius gyventojus, dar pamatysime ir Antaninę pievą, Bliūdžiaus tiltą, Burmonybę ir Janušauskybę, Mockaus girutę, Palionės krūmelius, Velnio darželį ir dar daug vietų, pavadintų gražiais, įdomiais, o kartais ir keistais vardais...

Gaila, kad sparčiai besikeičiantis pasaulis ir mūsų nuolatinis skubėjimas užmarštyje palieka daug gražių ir prasmingų vietovardžių. O jeigu taip kasmet bent po vieną dieną pakeliautume po savo rajoną, prisimindami arba sužinodama (ar bent knygoje ir internete susirasdami), kodėl Eržvilką, Girdžius, Mantvilius, Pelutėlius ar Plekius taip vadiname. Tai tarsi padovanotume dovaną savo kraštui... O ypatingą dovaną Vietovardžių metais Lietuvai padovanojo mūsų kraštietė, geografė dr. Filomena Kavoliutė. Jos išleista knyga „Žemė prašo nepamiršti vardų. Mūsų mirusių kaimų knyga“ yra labai rimta enciklopedija, kurioje užregistruota ir aprašyta apie 4000 per sovietų okupaciją sunykusių arba sunaikintų Lietuvos kaimų bei viensėdžių, kurių pavadinimai jau yra išbraukti iš oficialių registru.

Informacijos apie mūsų krašto vietovardžius galima rasti vietovardžių žodynuose ir įvairiose interneto svetainėse: Lietuvos erdvinės informacijos portale www.geoportal.lt, Lietuvos žemėlapių svetainėje www.maps.lt, Lietuvių kalbos išteklių informacinėje sistemoje <http://lkiis.lki.lt> (žr. – „Duomenų bazė“), Jurbarko rajono savivaldybės interneto svetainėje www.jurbarkas.lt (paskelbtas žemėlapis REGIA (žr. – www.regia.lt/map/jurbarko_r) ir Jurbarko rajono savivaldybės tarybos patvirtintas vietovardžių sąrašas (žr. – „Veiklos sritys“ → „Valstybinė kalba“ → „Jurbarko rajono vietovardžių sąrašas“).

Jurbarko krašto vietovardžiai yra visų mūsų turtas. Tai savastis, įrodanti mūsų tapatybę ir ryšį su jau išėjusiomis bei būsimomis kartomis. Domėkimės mūsų vietovardžiais ir saugokime juos.

Jurbarko rajono savivaldybės administracijos Dokumentų ir viešųjų ryšių skyriaus vyriausiasis specialistas Antanas Gvildys